

*Dr. sc. Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ,
profesorica na Pravnom fakultetu
Univerziteta u Sarajevu*

*Originalni naučni rad
UDK: 343.983:343.53
Primljeno: 12. marta 2014. god.*

USPJEŠNOST KRIVIČNOG POSTUPKA I KRIVIČNA DJELA PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Rad nije pisan s namjerom iscrpnog prikaza privrednog kriminaliteta i provođenja krivičnog postupka za privredna krivična djela. Rad je pripremljen s namjerom da ukaže na neke specifičnosti privrednog kriminaliteta, njegovog otkrivanja i dokazivanja. U uvodu se iznose kraća objašnjenja o pojmu i obilježjima privrednog kriminaliteta. Pojavni oblici privrednog kriminaliteta su raznovrsni u praksi, što pokazuje dio izlaganja o tome šta se u nacionalnom pravu svrstava u privredna krivična djela. U radu su obrađena neka pitanja uspješnosti krivičnog postupka i neki strateški aspekti provođenja istrage za krivična djela privrednog kriminaliteta koji su posljedica specifičnosti i heterogenosti tih krivičnih djela. Predstavljeni su i određeni statistički podaci. Često se radovi o privrednom kriminalitetu zaključuju konstatacijama o njegovoj nedovoljnoj istraženosti, štetnim posljedicama koje ostavlja za sobom, neusaglašenim stavovima oko određivanja njegovog pojma ili njegovih pojavnih oblika, pa se i u ovom radu osvrćemo na ta pitanja.

Ključne riječi: *privredni kriminalitet, provođenje istrage za krivična djela privrednog kriminaliteta, statistički podaci o privrednim krivičnim djelima, Bosna i Hercegovina.*

1. Uvodno o privrednom kriminalitetu

Zadnjih godina ekonomska, privredna i finansijska kriza širi se svijetom. Njene osnovne specifičnosti izražavaju se u padu proizvodnje i investicionih ulaganja, niskom stepenu iskorištenosti proizvodnih kapaciteta, padu realnog dohotka, porastu nezaposlenosti, smanjenju izvoza, krizi u trgovini i smanjenju njenog obima u mikro i makro razmjerama. Globalnu krizu prati još i konfrontacija s glavnim trendovima današnjice, kao što su globalizacija, precacivanje bogatstva, porast broja stanovnika, problemi u zaštiti okoline i prirodnih resursa, te tehnološke promjene.¹

Zabrinjavajući ton pogoršanoj opštoj ekonomskoj i finansijskoj klimi daju organizovani i privredni kriminalitet, kao nacionalni i transnacionalni fenomeni. Obimna literatura, različite strategije, preporuke, konvencije i zakoni, brojne konferencije i simpoziji, stavovi šire javnosti (naročito podstaknuti izvještajima i napisima u sredstvima javnog informisanja) uporno nas podsjećaju na povezanost privrednog i organizovanog kriminaliteta i njihov zajednički doprinos urušavanju osnovnih društvenih vrijednosti, među kojima je posebno poznat „trio” – demokratija, vladavina zakona i osnovna prava i slobode čovjeka (Izvešće o stanju u području organiziranog i gospodarskog kriminaliteta u Jugoistočnoj Europi, 2006).

Iako ovaj rad nije posvećen kriminološkoj analizi kriminaliteta i njegovih oblika, ipak na ovom mjestu želimo podcrtati novija teorijska razmatranja o uticaju društvenih promjena na razvoj savremenih i teških oblika kriminaliteta, posebno organizovanog i privrednog, u tranzicijskim državama srednje i istočne Evrope. O važnosti tih proučavanja nakon pada Berlinskog zida i promjena koje su zahvatile taj dio Evrope upozorava Alenka Šelih i naglašava da su „...promjene koje su se desile nakon 1989. u srednjoevropskim i istočnoevropskim državama tako velike i jedinstvene da ih je krajnje teško, čak i nemoguće, pojasniti upotrebom samo jednog teorijskog modela” (2013: 316). Na osnovu asocijacije s „doktrinom šoka” Naomi Klein, Alenka Šelih koristi izraz „*pristup šoka*” kako bi objasnila uzroke nenadanog povećanja kriminaliteta u prvim godinama nakon pada socijalizma. Zaključuje da su promjene u tranzicijskim državama uticale ne samo na život uopšte, već i na kriminalitet i da je na „...društvenoj ravni bilo dosta događaja koji su prouzrokovali privredni šok: tranzicija od državne privrede do privrede privatnog tržišta, privatizacija preduzeća, denacionalizacija ranije nacionalizovane imovine, otvaranje tržišta stranom konkuren-

1 Secretary-General's Report to Ministers (2013). OECD. <http://www.oecd.org/about/secretary-general/secretary-general-report-to-ministers-2013>, pdf, str. 52.

ciji i propadanje cijelih grana nacionalne privrede... Taj šok se često na vrlo bolan način prenosio na individualnu ravan i pokazivao se kao: gubitak posla, gubitak mreže socijalne sigurnosti, gubitak mogućnosti školovanja djece, gubitak 'sigurnih mreža' za preživljavanje starosti i još mnogo toga... Sve ove događaje možemo označiti kao 'šokove' na društvenoj i na individualnoj ravni. Zato nije iznenađenje da je takav razvoj na obje ravni postao idealan teren za rast kriminaliteta" (2013: 316).

Ako se vratimo naprijed spomenutom izvještaju Vijeća Evrope o organizovanom i privrednom kriminalitetu, za Bosnu i Hercegovinu možemo pročitati da je „...teški kriminal ostvario prednost koju organi BiH pokušavaju da sustignu pomoću mnogih institucionalnih i pravnih reformi, od kojih su neke provedene u prethodnim godinama, ali mnoge su zastale" (2006: 80). Privredni kriminalitet je posebno izdvojen u ovom izvještaju i opisuje se njegov 'uspon' zahvaljujući brojnim uzrocima, ne samo onim koji su podobro opisani i istraženi (npr., za zemlje bivše Jugoslavije to su duboke promjene u političkim, društvenim i ekonomskim odnosima, dodatno pojačane izazovima tranzicije u poslijeratnom periodu), već i onim koji su specifični za Bosnu i Hercegovinu, a ogledaju se u podijeljenosti u mnogim aspektima.

Ako slijedimo *Strategiju Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala (period 2009-2012. godine)*, organizovani kriminalitet u Bosni i Hercegovini u značajnoj mjeri određuju tri faktora: geopolitički položaj, tranzicijski procesi u zemlji i okruženju i poremećen društveno-ekonomski sistem. Što se tiče njegovih osnovnih karakteristika, one se ogledaju u sljedećem: – svaki član kriminalne organizacije ima unaprijed određeni, odnosno očigledno određivi zadatak ili ulogu; – djelatnost kriminalne organizacije planirana je na duže vrijeme ili za neograničeni vremenski period; – djelatnost organizacije zasniva se na primjeni određenih pravila unutrašnje kontrole i discipline članova; – djelatnost organizacije planira se i vrši u međunarodnim razmjerama; – u vršenju djelatnosti primjenjuje se nasilje, zastrašivanje ili postoji spremnost za njihovu primjenu; – u vršenju djelatnosti koriste se privredne ili poslovne strukture, pranje novca i nezakonito stečene dobiti; – postoji uticaj organizacije ili njenog dijela na političku vlast, sredstva javnog informisanja, zakonodavnu, izvršnu ili sudsku vlast ili na druge važne društvene ili ekonomske faktore. U Strategiji je navedeno da dostupna saznanja ukazuju na postojanje različitih pojava oblika organizovanog kriminaliteta na području Bosne i Hercegovine: nedozvoljena proizvodnja i promet opojnim drogama, nedozvoljeni promet oružjem i vojnom opremom, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i ilegalne migracije, privredni kriminalitet i poreske utaje, krivotvorenje novca i drugih hartija od vrijednosti, zloupotreba službenog položaja, visokotehnoški krimi-

nalitet, krađa i preprodaja motornih vozila, ucjene, iznude, otmice, razbojničke krađe i dr.²

Iako je privredni kriminalitet označen kao poseban društveni problem, čije se suzbijanje, otkrivanje, krivično gonjenje i dokazivanje postavlja među prioritete zaštite nacionalnog i međunarodnog ekonomskog, pravnog i političkog poretka, ipak o njemu postoje različita shvatanja u smislu određivanja pojma i opštih karakteristika. Smatra se da je za to glavni razlog njegova kompleksnost, prilagodljivost društvenom i ekonomskom okruženju, brze transformacije njegovih pojavnih oblika koje prate promjene u ekonomskom, političkom, socijalnom ili nekom drugom društvenom segmentu. Ono u čemu se svi slažu jeste njegova konstantna opasnost za osnovne društvene vrijednosti, neprocjenjiva šteta koju nanosi državi, njenom društveno-ekonomskom sistemu i pojedincu, kao i složenost otkrivanja i dokazivanja.

Literatura obiluje definicijama privrednog kriminaliteta i opisivanjem njegovih osnovnih karakteristika, i tako je to od kada je Sutherland sredinom 30-ih godina prošloga vijeka pojavu privrednog kriminaliteta, s kriminološkog aspekta, označio poznatim riječima „kriminalitet bijeloga ovratnika“. Danas se može pročitati da se razlikuju tri oblika privrednog kriminaliteta: klasični privredni kriminalitet, privatizacijski privredni kriminalitet i poprivatizacijski privredni kriminalitet (Ferme, 2013). Jedno od širih predstavljanja privrednog kriminaliteta opisuje ga kao „...temu dana savremenog svijeta, bez obzira na to da li je riječ o postindustrijskim društvima ili o državama u razvoju. Bez obzira na to kakav je, konvencionalan, organizovan, preduzetnički, poslovni, itd., njegov je interes stvaranje dobiti i, ako je moguće, pri tome čim manje rizikovati i ništa ili malo ulagati” (Pečar, 1992: 338). Privredni kriminalitet definiše se i kao zajednički pojam za različita ugrožavanja privrednog poslovanja i ekonomskih procesa, bez obzira na to da li je riječ o ostvarivanju državne ili posebne ekonomske koristi. Najčešće se vrši u okviru legalnog poslovanja; učinioci mogu biti pojedinci koji to rade u svoju korist (tzv. profesionalni kriminalitet) ili predstavnici preduzeća koji im na taj način omogućavaju sticanje neopravdane dobiti (preduzetnički kriminalitet) (Dvoršek, 2001).

Uopšte gledano, privredni kriminalitet ima tri osobine: nastajanje štete velikog obima, kako neposredno za određenu pravnu ili fizičku osobu, tako i posredno za nacionalni privredni sistem; učinilac takvih krivičnih djela je nosilac poslovne djelatnosti što ga razlikuje od učinioca klasičnog krivičnog djela; posebni modaliteti izvršenja (npr., korištenje modernih tehnologija, zloupotreba

2 Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala (period 2009-2012. godine) (2009), Bosna i Hercegovina, Vijeće ministara, Sarajevo, str. 6-7.

povjerenja, složeni načini izvršenja takvih djela, složenost otkrivanja i dokazivanja).³ Na specifičnosti privrednog kriminaliteta možemo gledati i ovako: „slaba uočljivost, kompleksnost, difuzivnost odgovornosti, difuzivnost viktimizacije, poteškoće detekcije, poteškoće procesuiranja, blage kazne, zakonske nejasnosti i nejasnosti delinkventnog statusa” (Kovčo Vukadin, 2007: 435).

Prethodni redovi potvrđuju aktivno proučavanje privrednog kriminaliteta, s različitim aspektata, kriminološkog, krivičnopravnog, kriminalističkog, sociološkog. Zato ovaj pregled završavamo stavom da je određivanje pojma privrednog kriminaliteta „...Sizifov posao i predstavljanje pojedinačnih definicija kao ’intelektualna noćna mora’” (Pečar, 1992: 330).

Privredni kriminalitet ne zahtijeva samo multidisciplinarno proučavanje kako bi se što adekvatnije i korisnije odredio njegov pojam i karakteristike.⁴ Ovaj vid devijantnosti traži da se odrede krivična djela koja treba uključiti pod njegovo okrilje. I tu su pristupi heterogeni, od onih koji smatraju da se u privredni kriminalitet ubrajaju samo ona krivična djela koja materijalno krivično zakonodavstvo označava kao „krivična djela protiv privrede i privrednog sistema”, do širih shvatanja prema kojima u privredni kriminalitet treba uključiti i „krivična djela protiv službene dužnosti”, „krivična djela korupcije”, „krivična djela organizovanog kriminaliteta”. Ovakav pristup pitanjima privrednog kriminaliteta može se zapaziti i u međunarodnim dokumentima koji se odavno donose na ovu temu. Prema Pečaru (1993), Evropski komitet za pitanja kriminaliteta je još 1981. godine preporučio da se u privredni kriminalitet u širem smislu riječi uvrsti: kartelni kriminalitet, prevare zloupotrebom privrednog položaja multinacionalnih kompanija, zloupotrebe državnih ili međunacionalnih organizacijskih ovlaštenja, kompjuterski kriminalitet, fiktivna preduzeća, falsifikovanje završnih obračuna i računovodstveni kriminalitet, prevare koje se odnose na privredni položaj i kapital organizacije, kršenje bezbjednosnih standarda i zdravstvenog osiguranja zaposlenih, prevare koje ugrožavaju kreditore, prevare potrošača, neljalna konkurencija, finansijski kriminalitet i utaja društvenih troškova preduzeća, carinske prevare i kršenja, djela koja pogađaju monetarnu politiku, kriminalitet u vezi s dionicama i bankarstvom i ekološka krivična djela.

Rezultati istraživanja pokazuju da se privredni kriminalitet razvija brzo i raznoliko, da do danas nije osigurana njegova jedinstvena definicija, te da se različita nedozvoljena ponašanja, koja jače ili slabije dovode u pitanje ekonom-

3 Opširnije: Novoselec, P., (2007), Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 2, str. 371-434.

4 Pečar (1992) navodi da je riječ o privrednom pravu i nauci tog prava, zatim o privrednom krivičnom pravu, kriminologiji, viktimologiji, kriminalnoj politici, penologiji, kriminalistici, kriminalnoj psihologiji i još nekim disciplinama.

ski i privredni sistem jedne zemlje i njegove osnovne vrijednosti, označavaju kao privredna krivična djela. U tom smislu, postavlja se pitanje: koja su sve krivična djela privredna? Klasifikacije su različite, od užih do širih, a nacionalni krivičnopravni sistemi nude desetine raznovrsnih krivičnih djela, koja se upravo zbog takve svoje prirode razvrstavaju u različita poglavlja posebnog dijela krivičnog zakona i u posebne odredbe sporednog krivičnog zakonodavstva. Kroz posebne odredbe krivičnopravnog karaktera i propisivanje krivičnih djela koja se uobičajeno uzimaju kao privredna, zakonodavac određuje granice krivičnopravne zaštite onih društvenih vrijednosti koje su povezane s privrednim sistemom jedne zemlje, njenim privrednim poslovanjem, tržištem, platnim prometom, ali i drugim vrijednostima. Dakle, odredbe posebnog dijela (bilo da su sadržane u opštem, bilo u sporednom krivičnom zakonodavstvu) potvrđuju da je privredni kriminalitet složen i heterogen i da je zato odgovor na pitanje šta je to nacionalno privredno krivično pravo „prijeporno u svjetskim razmjerima” (Novoselec, 2007: 373).

Iako nema saglasnosti o tome šta sve treba uvrstiti u krivična djela privrednog kriminaliteta, ipak se u literaturi predstavljaju neke klasifikacije.⁵ U pravilu, polazna osnova su ona krivična djela koja se u krivičnom zakonodavstvu označavaju kao *krivična djela protiv privrede*,⁶ *krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti*, zatim *koruptivna krivična djela*, te *krivična djela iz oblasti poreza*. I u krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini, u okviru podijeljene nadležnosti na nivou Bosne i Hercegovine i entiteta, odnosno Brčko distrikta⁷ predviđaju se: – *krivična djela protiv privrede*

5 Jedna je takva u radu: Novoselec, P., (2007), Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 2, str. 394. i dalje kako slijedi. Zbog promjena koje su u krivičnom zakonodavstvu Hrvatske nastupile 2011. godine, korisno je citirani rad povezati s Novoselec, P., Garačić, A., (2012), Primjena blažeg zakona nakon stupanja na snagu novog Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 2, str. 533-553. Up. i Orlović, A., Pajčić, M., (2007), Policijski izvodi kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 2, str. 698-700, gdje se podsjeća da privredna krivična djela mogu biti obuhvaćena inkriminacijama u okviru krivičnih djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina, krivičnih djela protiv imovine ili protiv zdravlja ljudi.

6 Npr. glava XXIV Kaznenog zakona Hrvatske – Kaznena djela protiv gospodarstva („Narodne novine” 125/11, 144/12), ili 24. poglavlje u Kazenskom zakoniku (KZ-1) Slovenije – Kazniva dejanja zoper gospodarstvo („Uradni list RS” 55/08), glava 22. Krivičnog zakonika Srbije – Krivična dela protiv privrede („Službeni glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013).

7 Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10; KZ BiH), Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BDBiH”, br. 10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11; KZ BDBiH), Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH”, 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11; KZ FBiH), Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS”, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13; KZ RS).

i platnog prometa (Glava XVIII KZ BiH – Krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta te krivična djela iz oblasti carina; Glava XXII KZ BDBiH – Krivična djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa; Glava XXII KZ FBiH – Krivična djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa; Glava XXIV KZ RS – Krivična djela protiv privrede i platnog prometa); – *koruptivna krivična djela i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti* (Glava XIX KZ BiH – Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti; Glava XXXI KZ BDBiH – Krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti; Glava XXXI KZ FBiH – Krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije; Glava XXVII KZ RS – Krivična djela protiv službene dužnosti); – *krivična djela iz oblasti poreza* (Glava XXIII KZ BDBiH – Krivična djela iz oblasti poreza; Glava XXIII KZ FBiH – Krivična djela iz oblasti poreza; Glava XXIV KZ RS – Krivična djela protiv privrede i platnog prometa).⁸ Uopšteno govoreći, navedena krivična djela obuhvaćena krivičnim zakonodavstvom u Bosni i Hercegovini, pored toga što su brojna i raznovrsna, vrše se u različitim oblastima privrednog, ekonomskog i tržišnog poslovanja, a njihovim propisivanjem štite se različiti društveni odnosi koji se u tim oblastima javljaju. Ona su, također, „opterećena” reformama krivičnog zakonodavstva (koje su, opet, rezultat promjena u ekonomskom i društveno-političkom sistemu u Bosni i Hercegovini) i zahtjevima koje nameće pravni red Evropske unije.

2. O efikasnosti krivičnog postupka za krivična djela privrednog kriminaliteta

O efikasnosti krivičnog pravosuđa, trajanju krivičnog postupka i uspješnom suzbijanju privrednog kriminaliteta često se raspravlja, istražuje i djeluje, kako u praksi, tako i na doktrinarnom i normativnom planu. Ove korake dodatno podstiču mediji i političari koji vrlo često nude odgovore na pitanje zbog čega je (ako jeste) nacionalni krivičnopravni sistem spor, dugotrajan i neefikasan. Dobronamjernih zaključaka u tim raspravama i pamfletima ne manjka, ali su prisutne i neosnovane, zamagljene i neargumentovane kritike organa krivičnog pravosuđa i, s tim u čvrstoj vezi, podstrekavanje na prihvatanje onih mjera koje su namijenjene beskompromisnoj borbi protiv privrednog krimi-

8 Opširno o tim krivičnim djelima: Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., (2005), *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, knjiga I i II, Sarajevo, 2005; Babić, M., Marković, I., (2007), *Krivično pravo, posebni dio, drugo izmijenjeno izdanje*, Banja Luka, Pravni fakultet; Tomić, Z., (2007), *Krivično pravo II, posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Sarajevo, Pravni fakultet.

naliteta i strožijem kažnjavanju učinilaca privrednih krivičnih djela. Ovo zaoštavanje odnosa između efikasnosti krivičnog postupka i zaštite osnovnih prava i sloboda čovjeka u korist uspješnijeg odgovora na nove izazove savremenog kriminaliteta traži da podsjetimo da je krivični postupak sredstvo za zaštitu društva i njegovih institucija i, istovremeno, sredstvo za zaštitu pojedinca, njegove ličnosti i integriteta (Kobe, 1983).⁹ Drugim riječima, rasprave o efikasnosti krivičnog pravosuđa i primjeni krivičnopravne represije ne smiju dovesti u pitanje zaštitu građana od neopravdanog krivičnog gonjenja i osude, kao ni pravo na odbranu. To potvrđuje da osmišljavanje i provođenje kriminalne i kaznene politike (pa i one za krivična djela privrednog kriminaliteta) obuhvata ne samo represivno, već i preventivno djelovanje. Tradicionalno se ističe da je krivičnopravna represija *ultima ratio* u borbi protiv svakog, pa i privrednog, kriminaliteta, a da preventivne mjere i koraci moraju biti na čelu društvenih i državnih strateških aktivnosti pri stavljanju i držanju pod kontrolom privrednog kriminaliteta.

U nastavku govorimo o uspješnosti organa krivičnog postupka u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela privrednog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini. Nekoliko redova prije toga posvećeno je *Pravilniku o vremenskim okvirima za postupanje po predmetima u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini*,¹⁰ kojeg je, u rješavanju „sindroma kašnjenja”, donijelo Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine. Ovim pravilnikom utvrđuju se kriteriji i metodologija za određivanje i praćenje poštivanja optimalnih i predvidivih rokova za rješavanje predmeta u sudovima i tužilaštvima u skladu sa smjernicama Evropske komisije za efikasnost pravosuđa: (a) optimalni rokovi za postupanje po predmetima u sudovima i tužilaštvima; (b) metodologija za određivanje predvidivih rokova za rješavanje predmeta; (c) način obavještavanja stranaka o predvidivim rokovima za rješavanje predmeta i upoznavanje javnosti s optimalnim i predvidivim rokovima u sudovima i tužilaštvima, (d) vođenje statističkih podataka o poštivanju optimalnih i predvidivih rokova; (e) nadzor nad primjenom Pravilnika. Optimalni rokovi za postupanje u predmetima predstavljaju standardni vremenski okvir za zakonito i efikasno rješavanje predmeta u sudovima i tužilaštvima. Pri izradi optimalnih rokova za rješavanje predmeta kao osnova se uzimaju rokovi propisani zakonom za pojedine faze postupka, odnosno pojedine radnje tokom postupka u zavisnosti od vrste postupka i vrste predmeta i efektivno vrijeme koje je potrebno za izvođenje potrebnih procesnih radnji za koje rokovi nisu propisani zakonom, a koje je određeno na iskustvenoj

9 O legitimnosti i mogućnosti krivičnopravne zaštite, savremenim tendencijama u krivičnom pravu i politici suzbijanja kriminaliteta opširnije: Stojanović, Z., Kolarić, D., (2010), Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta, Pravni fakultet, Beograd.

10 Pravilnik je objavljen u „Službenom glasniku BiH”, br. 5/2013.

osnovi s obzirom na prirodu i sadržinu procesnih radnji. Predvidivi rok je realni vremenski okvir u kojem se može očekivati okončanje postupka u konkretnom predmetu, računajući od trenutka prijema inicijalnog akta u sudu, odnosno tužilaštvu. U slučajevima kada je predvidivi rok duži od optimalnog, potrebno je preduzimati kontinuirane aktivnosti usmjerene ka njegovom skraćanju.

Prema *Aneksu Pravilnika o vremenskim okvirima za postupanje po predmetima u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini – optimalni rokovi za rješavanje predmeta*,¹¹ optimalni rokovi za provođenje istrage za privredni kriminalitet, izraženi u danima i po vrstama privrednih krivičnih djela kako smo ih prethodno klasificirali (*krivična djela protiv privrede, koruptivna krivična djela i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, krivična djela iz oblasti poreza*) bili bi sljedeći:

Tabela 1.

Krivična djela protiv privrede i platnog prometa

Radnje	Zakonski rok	Iskustveno efektivno/ dodatno vrijeme	Optimalni rok
Prijem i analiza izvještaja o učinjenom krivičnom djelu ili prijave		3 dana	
Donošenje naredbe o provođenju istrage		3 dana	
Radnje dokazivanja (saslušanje svjedoka i vještačenje)		90 dana	
Podizanje optužnice		5 dana	
UKUPNO		101 dan	101 dan

¹¹ Aneks je objavljen zajedno s Pravilnikom („Službeni glasnik BiH”, br. 5/2013).

Tabela 2.

Krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta i oblasti carina

Radnje	Zakonski rok	Iskustveno efektivno/ dodatno vrijeme	Optimalni rok
Prijem i analiza izvještaja o učinjenom krivičnom djelu ili prijave		30 dana	
Donošenje naredbe o provođenju istrage		10 dana	
Radnje dokazivanja (saslušanje svjedoka i vještačenje)		120 dana	
Podizanje optužnice		20 dana	
UKUPNO		180 dana	180 dana

Tabela 3.

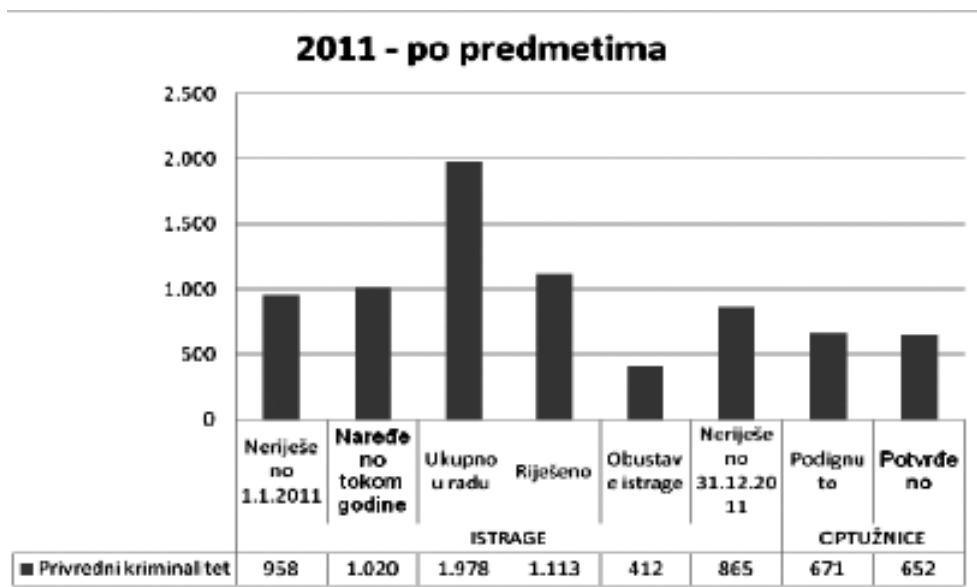
Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti

Radnje	Zakonski rok	Iskustveno efektivno/ dodatno vrijeme	Optimalni rok
Prijem i analiza izvještaja o učinjenom krivičnom djelu ili prijave		10 dana	
Donošenje naredbe o provođenju istrage		10 dana	
Radnje dokazivanja (saslušanje svjedoka i vještačenje)		90 dana	
Podizanje optužnice		10 dana	
UKUPNO		120 dana	120 dana

Preporučeni optimalni rokovi za provođenje istrage za privredni kriminalitet (tabele 1-3) otvaraju pitanje trajanja krivičnih postupaka za ta krivična djela i efikasnosti organa krivičnog pravosuđa u borbi protiv privrednog kriminaliteta. Nastojanja da odgovorimo na ova pitanja nisu urodila plodom jer se, na osnovu sistema za upravljanje predmetima u tužilaštvima (TCMS), može govoriti samo o ukupnom i prosječnom trajanju istraga u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini, nikako o trajanju istraga za pojedine vrste krivičnih djela.

Zbog toga smo odlučili da u ovoj raspravi o efikasnosti organa krivičnog postupka za krivična djela privrednog kriminaliteta ponudimo statističke

podatke o preuzetim, otvorenim, (ne)završenim i obustavljenim istragama, podignutim i potvrđenim optužnicama, kako po predmetima tako i po osobama, za period 2011-2013.^{12, 13}

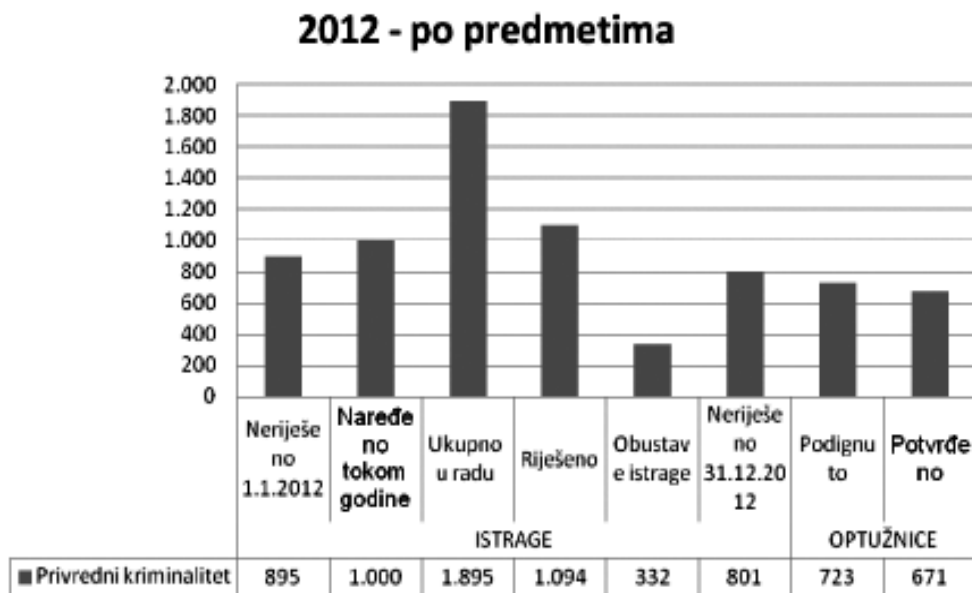

Grafikon 1. Krivična djela privrednog kriminaliteta u 2011. godini (po predmetima)

Na osnovu podataka iz grafikona 1 može se zaključiti da je u 2011. godini od ukupnog broja predmeta u radu (1.978) riješeno njih 1.113 ili 56%, a u sljedeću kalendarsku godinu preneseno je 865 predmeta ili 44%. Iz navedenih podataka može se zaključiti da su potvrđene 652 optužnice (od 671 ukupno podignute optužnice). Ako podatke o broju potvrđenih optužnica dovedemo u vezu s ukupnim brojem predmeta privrednih krivičnih djela koji su bili u radu tokom 2011. godine u tužilaštvima, može se zaključiti da je za 33% predmeta potvrđena optužnica.

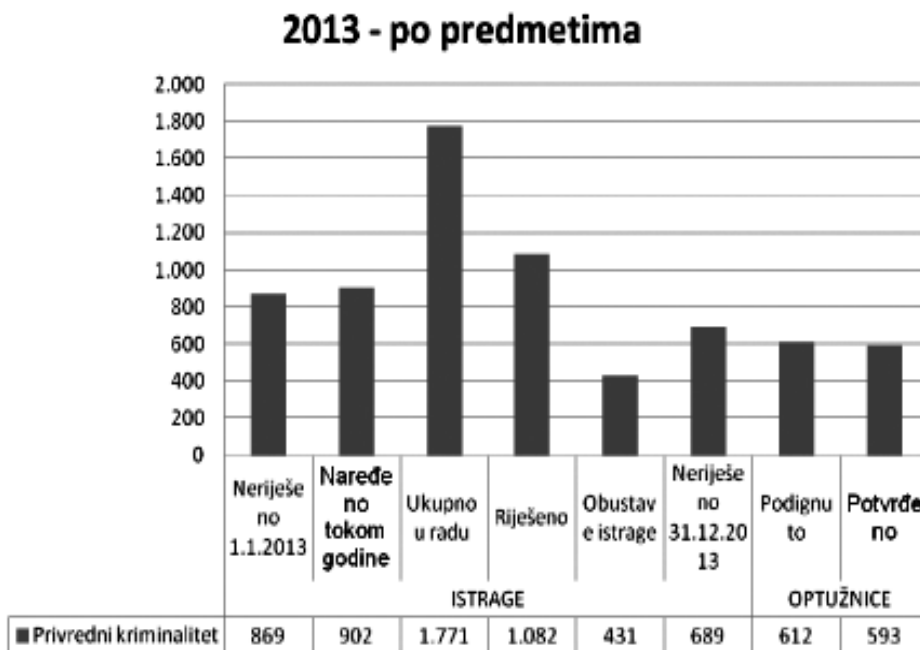
12 Za podatke zahvaljujemo Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine.

13 O nekim drugim statističkim podacima za krivična djela privrednog kriminaliteta v. Sijerčić-Čolić, H., Findrik, N., Gurda, V., Lepir, M., Mahmutović, Dž., Pajić, D., Pivić, N., Stipanović, I., Vranj, V., (2013). Stanje i kretanje kriminaliteta u Bosni i Hercegovini za punoljetne osobe u periodu od 2003. do 2012. godine, Visoko sudsko i tužilačko vijeće, Sarajevo.

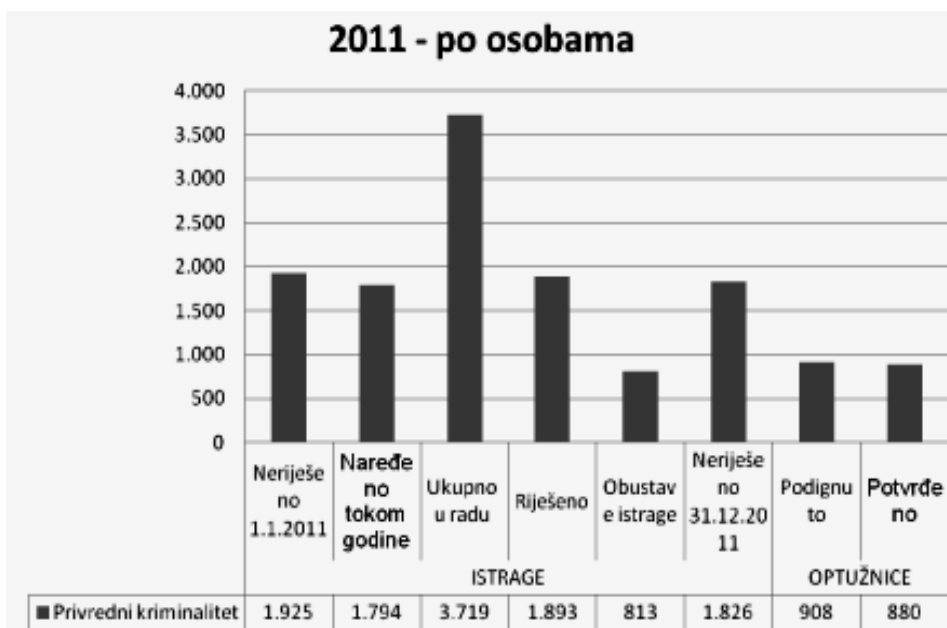
Grafikon 2. Krivična djela privrednog kriminaliteta u 2012. godini (po predmetima)

Prema podacima za 2012. godinu, od ukupnog broja predmeta u radu (1.895) riješeno je njih 1.094 ili 58%, a u 2013. godinu prenesen je 801 predmet ili 42%. Potvrđena je 671 optužnica (od 723 ukupno podignute optužnice). Ako podatke o broju potvrđenih optužnica dovedemo u vezu s ukupnim brojem predmeta privrednih krivičnih djela koji su bili u radu tokom 2012. godine u tužilaštvima, može se zaključiti da je za 35% predmeta potvrđena optužnica.

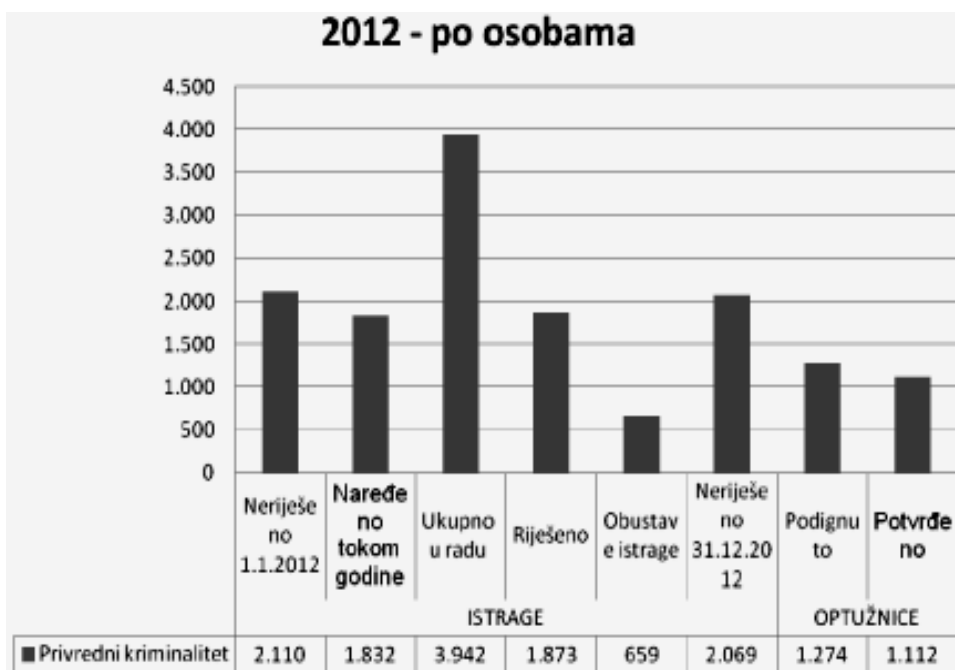
Grafikon 3. Krivična djela privrednog kriminaliteta u 2013. godini (po predmetima)

U 2013. godini, od ukupnog broja predmeta u radu (1.771) riješeno je njih 1.082 ili 61%, ostalo je neriješeno 689 predmeta ili 39%. Potvrđene su 593 optužnice (od 612 ukupno podignutih optužnica). Upoređujući podatke o broju potvrđenih optužnica s ukupnim brojem predmeta privrednih krivičnih djela koji su bili u radu tokom 2013. godine u tužilaštvima, može se zaključiti da je za 33% predmeta potvrđena optužnica.

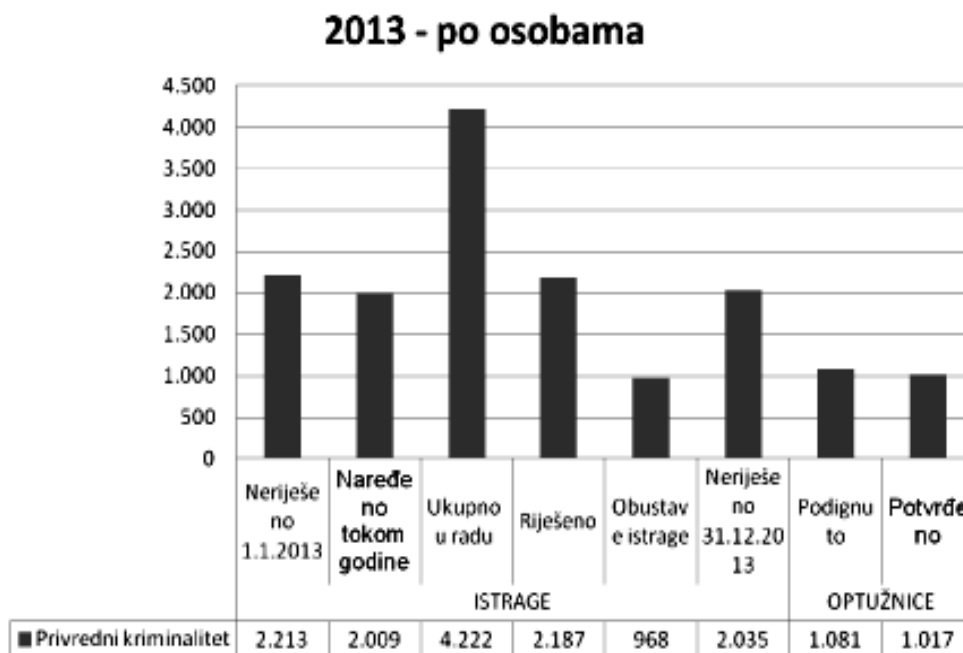
Grafikon 4. Krivična djela privrednog kriminaliteta u 2011. godini (po osobama)

Na osnovu podataka iz grafikona 4 može se zaključiti da je u 2011. godini od ukupnog broja osoba protiv kojih je naređeno provođenje istrage (3.719) riješeno 1.893 ili 51%, dok je za rješavanje u 2012. godini ostalo 1.826 osoba ili 49%. Za 880 osoba potvrđena je optužnica (od 908 ukupno optuženih). Ako podatke o broju osoba za koje je potvrđena optužnica dovedemo u vezu s ukupnim brojem osoba protiv kojih je vođena istraga za privredna krivična djela, može se zaključiti da je za 24% osumnjičenih osoba potvrđena optužnica.

Grafikon 5. Krivična djela privrednog kriminaliteta u 2012. godini (po osobama)

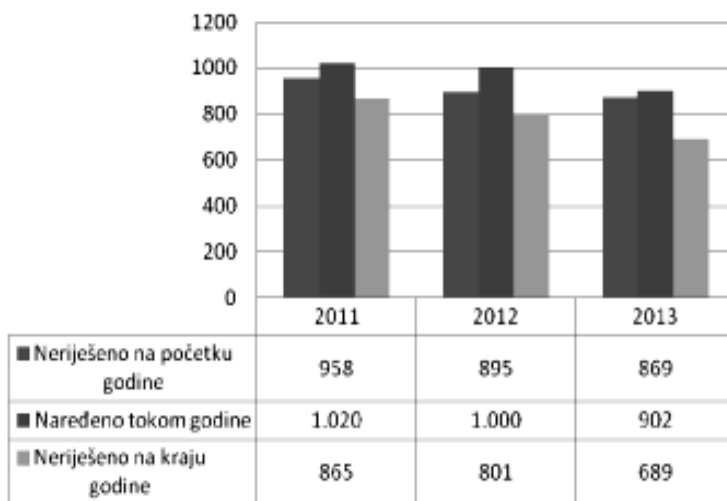
Prema grafičkom prikazu, u 2012. godini od ukupnog broja osoba protiv kojih je naređeno provođenje istrage (3.942) riješeno 1.873 ili 48%, dok je za rješavanje u 2013. godini ostalo 2.069 osoba ili 52%. Za 1.112 osoba potvrđena je optužnica (od 1.274 ukupno optuženih). Komparacija podatka o broju osoba za koje je potvrđena optužnica s podacima o ukupnom broju osoba protiv kojih je vođena istraga pokazuje da je za 28% osumnjičenih optužnica potvrđena.

Grafikon 6. Krivična djela privrednog kriminaliteta u 2013. godini (po osobama)

Prema podacima iz grafikona 6 za 2013. godinu, ukupan broj osoba protiv kojih je naređeno provođenje istrage je 4.222. Riješeno je 2.187 ili 52%, dok je ostalo za rješavati 2.035 osoba ili 48%. Za 1.017 osoba potvrđena optužnica (od 1.081 ukupno optuženih). Ako podatke o broju osoba za koje je potvrđena optužnica dovedemo u vezu s ukupnim brojem osoba protiv kojih je vođena istraga, može se zaključiti da je za 24% osumnjičenih optužnica potvrđena.

Naslijeđeni, naređeni i neriješeni predmeti

Grafikon 7. Naslijeđeni, naređeni i neriješeni predmeti tokom 2011-2013

Šta se može uočiti na osnovu podataka iz grafikona 7? Prvo, tužilaštva nasljeđuju iz prethodne godine relativno ujednačen broj predmeta (od oko 860 do 1.020). Drugo, relativno je ujednačen i broj novih predmeta, dakle predmeta u kojima je naređena istraga u tekućoj godini za krivična djela privrednog kriminaliteta (895 u 2011, 1.000 u 2012, 801 u 2013). Treće, nisu zabilježene značajnije oscilacije ni kod broja predmeta koji nisu riješeni tokom godine i koji se unose u sljedeću kalendarsku godinu (865, 801, 689). To potvrđuje da se održava stepen (ne)efikasnosti u vođenju istraga za privredni kriminalitet, da je na približno istoj razini i da zahtijeva preduzimanje odgovarajućih mjera kako bi se ovih kvantitativni odnosi pomjerali u pravcu uspješnijeg otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela i procesuiranja njihovih učinilaca. Ovakav zaključak potvrđuju i neka druga istraživanja koja su vršena nekoliko godina unazad jer pokazuju da je procentualno u svakoj istraživanoj godini najmanji broj istraga završen (uz predmete ratnih zločina) upravo u predmetima privrednog kriminaliteta.¹⁴

14 Preuzeto prema: Podrška pravosuđu u Bosni i Hercegovini – jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa (2011), Komponenta „A“ (Komponenta „A2“ projekta), Izvještaj, Sarajevo, Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, str. 19-20.

3. Neki strateški aspekti provođenja istrage za krivična djela privrednog kriminaliteta

Prethodna izlaganja vode dalje do pitanja: da li su uobičajene, u određenoj mjeri i univerzalne, mjere i radnje dovoljne i odgovarajuće za otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela privrednog kriminaliteta ili je u ovom segmentu neophodno preduzeti i neke druge aktivnosti. Pitanje je naročito aktuelno u tranzicijskim državama, u kojima se sve više širi saglasnost o tome da konvencionalne radnje i mjere u otkrivanju i dokazivanju privrednih krivičnih djela moraju biti obogaćene novim i specifičnim. Također, širenje svijesti o tim aspektima oslikava i rastući broj međunarodnih dokumenata koji predviđaju nove radnje i mjere u suzbijanju privrednog kriminaliteta i podstiču države da ih prihvate i unesu u pravni red i praksu organa krivičnog pravosuđa.

Teorijske i empirijske analize krivičnog zakonodavstva i prakse krivičnog pravosuđa, na nacionalnoj i regionalnoj ravni, pokazuju slabosti u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela privrednog kriminaliteta. Te slabosti su višestruke, ovdje izdvajamo samo neke od njih (a druge ostavljamo po strani, kao što su finansijske istrage, oduzimanje nezakonito stečene imovine, primjena prikriivenih istražnih radnji): neadekvatan pristup zahtjevima za multidisciplinarnim angažovanjem u otkrivanju i dokazivanju privrednog kriminaliteta, nedovoljno strateško planiranje provođenja istrage za ta krivična djela, dugotrajnost krivičnih postupaka, slabo poznavanje, odnosno nepoznavanje forenzičkog računovodstva, kriminalnopolitička nužnost uspostavljanja odgovornosti pravnih osoba za privredna krivična djela. Samo na prvi pogled ove slabosti djeluju kao nepovezani segmenti u raspravi o efikasnosti krivičnog pravosuđa i krivičnog zakonodavstva u suzbijanju i procesuiranju privrednog kriminaliteta. Slaganje mozaika od njih je bitno, jer je njihova povezanost izraz pravnim normama određene ravnoteže između zahtjeva za efikasni(ji)m suzbijanjem privrednog kriminaliteta i zahtjeva da krivično pravosuđe zaštiti osnovna prava i slobode čovjeka koja su tradicionalno „na testu” upravo u krivičnom postupku.

Nedovoljno korištenje multidisciplinarnog pristupa u otkrivanju i dokazivanju privrednih krivičnih djela jedna je od prepreka efikasnijem suzbijanju privrednog kriminaliteta. Multidisciplinarni pristup u rješavanju određenih pitanja podrazumijeva timski rad više različitih struka i njihovo zajedničko djelovanje kako bi se riješio određeni zadatak i ostvario cilj takvog zajedničkog djelovanja. Preneseno na naš predmet interesovanja, to znači da za suzbijanje, otkrivanje i dokazivanje privrednog kriminaliteta kao kompleksnog i prikriivenog devijantnog ponašanja treba usmjereno i povezano djelovanje više različitih struka (pri čemu svaka od njih istražuje u okviru svojih naučnih i praktičnih saznanja i metoda).

Kratak komparativni prikaz zakonskog regulisanja multidisciplinarnog pristupa i djelovanja specijalizovanih istražnih timova pokazuje, npr., da je u Sloveniji, a na osnovu odgovarajućih izmjena u krivičnoprocesnom zakonodavstvu, 2010. godine donesena *Uredba o saradnji državnog tužilaštva, policije i drugih nadležnih državnih organa i institucija u otkrivanju i gonjenju učinilaca krivičnih djela te djelovanju specijalizovanih i zajedničkih istražnih grupa*.¹⁵ Koje su promjene u Zakonu o kaznenom postupku omogućile donošenje ove uredbe?¹⁶ Riječ je o pravu državnog tužioca (po službenoj dužnosti ili na pisanu inicijativu policije) da u primjeru složenijih krivičnih djela (naročito ako je riječ o privrednom kriminalitetu, korupciji i organizovanom kriminalitetu) koja traže vrijeme i usmjereno djelovanje više organa i institucija, ustanovi specijalizovani istražni tim. Aktivnosti ovog specijalizovanog istražnog tima vodi i usmjerava državni tužilac; njegove članove imenuje rukovodilac nadležnog državnog organa ili institucije (npr., državni organi i institucije s područja poreza, carina, finansijskog poslovanja, vrijednosnih papira, sprečavanja pranja novca, sprečavanja korupcije, inspekcijskog nadzora i sl). U Zakon o kaznenom postupku je također predviđeno da o ustanovljavanju specijalizovanog istražnog tima, njegovom sastavu, zadacima i načinu djelovanja odlučuje rukovodilac nadležnog tužilaštva pisanom naredbom po prethodnoj saglasnosti rukovodioca nadležnog organa ili institucije čiji su predstavnici dio specijalizovanog istražnog tima. U naredbi se također određuje osoba koja operativno rukovodi ovim timom i njene dužnosti. O formiranju specijalizovanog istražnog tima, rukovodilac nadležnog tužilaštva odmah obavještava generalnog državnog tužioca. S obzirom na to da specijalizovani istražni tim vodi državni tužilac, koji usmjerava rad policije i drugih organa, te donosi potrebne odluke, određeno je da se njemu dostavljaju svi prikupljeni podaci i dokumentacija koji postaju dio državnotužilačkog spisa. Po odobrenju tužioca ti se podaci saopštavaju policijskom službeniku koji je operativni rukovodilac, jer su mu podaci potrebni za sastavljanje potpune i kvalitetne prijave ili izvještaja o krivičnom djelu. Operativni rukovodilac (koji je u pravilu policajac ili kriminalista) brine o policijskim radnjama, kriminalističkim radnjama, usklađivanju rada s državnim tužiocem, brzoj razmjeni informacija među članovima tima i drugim oblicima operativnog rada. Time je rad u timu usmjeren i usklađen u svakoj fazi istrage. Formiranje ovih istražnih timova omogućava državnom tužiocu da u svakom trenutku raspolaze s stručnjacima s određenih područja, kao što su oblasti

15 Uredba o sodelovanju državnega tožilstva, policije in drugih pristojnih državnih organov in institucij pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj ter delovanju specializiranih in skupnih preiskovalnih skupin („Uradni list RS”, 83/10).

16 Zakon o kazenskem postopku („Uradni list RS”, br. 32/2012, službeni prečišćeni tekst).

poreza, carina, vrijednosnih papira, zaštita konkurencije, sprječavanje pranja novca, korupcije. Što se tiče ostalih članova istražnog tima, njima se omogućava da kao stručnjaci s različitih područja sinhronizovano sudjeluju u istraživanju krivičnog djela. Važno je naglasiti da članovi istražnog tima zadržavaju svoja izvorna ovlaštenja koja su im dodijeljena odgovarajućim zakonima, i koriste ih u toku istrage. Posebno je važno međusobno sudjelovanje i povjerenje članova istražnog tima. Na ovaj način se u otkrivanju i dokazivanju privrednog kriminaliteta obezbjeđuje potpuna i usklađena istraga. Zbog toga se može naglasiti da multidisciplinarno djelo omogućava udruživanje pravnog znanja i iskustva državnog tužioca sa znanjima kriminalističke taktike, tehnike i metodike, te znanjima stručnjaka iz drugih državnih organa i institucija. Prema pisanju tamošnjih autora, ovakvim promjenama na zakonodavnom planu i u praksi u rasvjetljavanju privrednog kriminaliteta, učinjen je veliki korak naprijed jer je: – bolje usklađeno djelovanje različitih državnih organa i institucija koje učestvuju u otkrivanju i dokazivanju složenih krivičnih djela protiv privrede; – efikasnije izvođenje istražnih radnji, prikupljanje obavještenja, preduzimanje drugih mjera; – brže odvijanje krivičnog postupka; – koncentracija znanja učesnika; – omogućeno jačanje odgovornosti rukovodilaca državnih organa i institucija.¹⁷

Za razliku od Slovenije, u Bosni i Hercegovini formiranje *ad hoc* istražnog tima bliže uređuje *Uputstvo o postupanju i saradnji ovlaštenih službenih osoba i tužioca u provođenju radnji dokazivanja u toku istrage*.¹⁸ Tamo je propisano da nakon obavještenja dežurnog tužioca o postojanju osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo za koje je propisana kazna teža od deset godina, ili kada se radi o složenim i kompleksnim krivičnim djelima, bez obzira na zapriječenu kaznu, tužilac može formirati istražni tim u saradnji s agencijama za provođenje zakona. Ukoliko dođe do njegovog formiranja, tužilac i članovi istražnog tima će sačiniti zajednički plan provođenja istražnih radnji s ciljem prikupljanja dokaza. Planom provođenja istražnih radnji detaljno će biti razrađene mjere i aktivnosti, dinamika njihovog preduzimanja, kao i zaduženja nosilaca tih aktivnosti i rokovi izvršenja. Tužilac može postupiti na opisan način ne samo u predistražnom postupku, nego i nakon donošenja naredbe o provođenju istrage.

17 Opširnije o djelovanju specijalizovanih istražnih timova, postignutim rezultatima i uočenim poteškoćama: Bobnar, T., (2013), Delovanje specijaliziranih preiskovalnih skupin kot (nov) izziv pri preiskovanju gospodarske kriminalitete, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, vol 64, br. 2, str. 163-168.

18 Potpisivanje Sporazuma o usvajanju i primjeni Uputstva o postupanju i saradnji ovlaštenih službenih osoba i tužioca u provođenju radnji dokazivanja tokom istrage između predstavnika tužilaštava i policijskih tijela u Bosni i Hercegovini obavljeno je 27. 9. 2013.

Složenost otkrivanja i dokazivanja privrednog kriminaliteta se širi ako smo svjesni činjenice da se upravo kod ovih krivičnih djela može očekivati vođenje krivičnog postupka ne samo protiv fizičke osobe, nego i protiv pravne osobe, preko koje se u pravilu ili većinom odvija privredna djelatnost u okviru koje je bilo izvršeno krivično djelo. Utvrđivanje odgovornosti pravnih osoba za krivična djela je kompleksno i zahtjevno samo po sebi. U kombinaciji sa zahtjevima o efikasnom krivičnom gonjenju privrednih krivičnih djela i donošenju zakonite sudske odluke u razumnom roku, procjene o trajanju krivičnog postupka gotovo da gube smisao. Naime, mnogi ocjenjuju da je jedna od glavnih prepreka da se odgovori postavljenim zahtjevima upravo u dugotrajnosti krivičnih postupaka. O značaju suđenja u razumnom roku i utvrđivanja odgovornosti pravnih osoba za krivična djela privrednog kriminaliteta govori, između ostalog, i stav da je „...suđenje u razumnom roku u tim postupcima bitno i zbog toga da se što prije uspostavi zakonito poslovanje u privrednom životu, ukoliko se donese osuđujuća presuda, odnosno da se što prije obezbijedi neometano poslovanje koje neće biti opterećeno tokom krivičnog postupka ukoliko se pokaže da sumnje o izvršenju krivičnog djela nisu bile utemeljene” (Florjančič 2013: 176).

Literatura pokazuje da nije poznato kako tužioci i ovlaštene službene osobe (prije svega policija) izlaze na kraj u otkrivanju i dokazivanju privrednog kriminaliteta koji je povezan s računovodstvom, bilo da su računovodstvene radnje predmet tih krivičnih djela (privredna krivična djela u računovodstvu) ili se dokazi o privrednom kriminalitetu nalaze u računovodstvu (Kolar, I., Zdolšek, D., 2013). Zbog navedenog, otvaraju se rasprave i preduzimaju istraživanja o forenzičnom računovodstvu i njegovom značaju o otkrivanju i dokazivanju privrednih krivičnih djela. Jedno takvo istraživanje provedeno je u Sloveniji, a njegovi su rezultati objavljeni u 2013. godini. Ti rezultati pokazuju da predstavnici policije i tužilaštva smatraju da forenzično računovodstvo može pomoći u istraživanju privrednih krivičnih djela, i to na sljedeći način, odnosno iz sljedećih razloga: – policajci i tužioci, zbog svoje specijaliziranosti, nemaju znanja iz računovodstva, koje se, usput rečeno, brzo razvija i tako doprinosi (ne)zakonitom uređivanju i predstavljanju informacija o poslovanju privrednih subjekata; – s obzirom na to da policija i tužioci nemaju znanja iz računovodstva, to se negativno odražava na krivično gonjenje privrednog kriminaliteta, te na otkrivanje, prikupljanje, obrazlaganje i predstavljanje dokaza koji su u obliku računovodstvenih dokumenata; – složenost u istraživanju privrednih krivičnih djela u računovodstvu, s jedne strane, i otkrivanju i pribavljanju dokaza koji se nalaze u računovodstvu, s druge strane, traži pomoć forenzičnog računovodstva; – stručnjaci za forenzično računovodstvo (računovodstveni forenzičari ili revizori forenzičari) imaju potrebna znanja i mogu pružiti stručnu pomoć poli-

ciji, tužiocima kao i sudskim vještacima, što je od posebnog interesa ako se uzme u obzir da u praksi dolazi do neprihvatanja optužnica zbog toga što dokazi nisu prikupljeni na odgovarajući način; – stručnjaci za forenzično računovodstvo mogu pomoći policiji i tužiocima u sticanju novih znanja koja se odnose kako na korištenje računovodstva, tako i na zloupotrebe u računovodstvu (Kolar, I., Zdolšek, D., 2013).

4. Umjesto zaključka

Na osnovu prethodnih razmatranja smatramo da je za uspješnost otkrivanja i dokazivanja privrednog kriminaliteta neophodan moderan i realnosti primjeren sintetički pristup u izučavanju, bez pretjerivanja, revolucionarnih preobražaja u ekonomskim odnosima u oblasti proizvodnje, razmjene, raspodjele, tokova novca ili tržišta i istih takvih promjena u krivičnom zakonodavstvu i krivičnom pravosuđu. Povežemo li to s kontinuiranim mijenjanjem zaštitnog objekta ovih krivičnih djela, koji niti je jedinstven, niti je jednostavan (u smislu vrijednosti koje štiti) i čija brojnost poprilično odgovara heterogenosti privrednih krivičnih djela, možemo zaključiti da njihova otkrivenost, procesuiranje i donošenje zakonite sudske odluke zavisi od brojnih faktora, među kojima su, npr., spretnost zakonodavca u kreiranju i donošenju propisa koji su primjenjivi u životu, interesi nosilaca vlasti da se privredna krivična djela otkrivaju i dokazuju, sposobnosti i mogućnosti organa krivičnog postupka, interesi onih koji su dužni prijaviti vršenje krivičnih djela. U Bosni i Hercegovini je došlo do određenih promjena u okviru krivičnopravnog reagovanja na privredni kriminalitet, kako kroz donošenje novih propisa koji podstiču njegovo efikasnije otkrivanje, dokazivanje i procesuiranje, tako i kroz njihovu primjenu u praksi u smislu preduzimanja krivičnog gonjenja privrednih krivičnih djela. Bez obzira na izraženi optimizam, na neke stvari treba upozoriti. S jedne strane, na porast, pa i konstantni, nekih privrednih krivičnih djela iz grupe *krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa, koruptivnih krivičnih djela i krivičnih djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti i krivičnih djela iz oblasti poreza*.¹⁹ S druge strane, politička volja za realizaciju krivičnog gonjenja krivičnih djela privrednog kriminaliteta je jedan od uslova za aktivan odnos države u kreiranju kriminalne politike i suzbijanju privrednog kriminaliteta. I ne na zadnjem mjestu, neophodno je profesionalno, kadrovsko i materijalno podsticanje efikasnijeg i dosljednijeg otkrivanja i krivičnog gonjenja privrednih krivičnih djela. Time se šalje pozitivna poruka društvu, jer se privrednom kriminalitetu, onako kako on to i zaslužuje, posvećuje dužna pažnja.

19 Upućujemo na izvor u bilj. 13.

5. Literatura

- Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., (2005), Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, knjiga I i II, Sarajevo, 2005.
- Babić, M., Marković, I., (2007), Krivično pravo, posebni dio, drugo izmijenjeno izdanje, Banja Luka, Pravni fakultet.
- Bobnar, T., (2013), Delovanje specializiranih preiskovalnih skupin kot (nov) izziv pri preiskovanju gospodarske kriminalitete, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, vol 64, br. 2, str. 163-168.
- Dvoršek, A., (2001), Kriminalistična strategija, Ministarstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 2001.
- Ferme, J., (2013), Soočanje slovenske policije z gospodarsko kriminaliteto na sistemski ravni, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 64 (2), 122-139.
- Florjančič, D., (2013), Vplivi dejanj organov odkrivanja v predkazenskem postopku na izvedbo sojenja v razumnem roku, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 64 (2), 175-181.
- Izvješće o stanju u području organiziranog i gospodarskog kriminaliteta u Jugoistočnoj Europi (2006), Strasbourg: Council of Europe. European Commission. CARPO regionalni projekt.
- Kobe, P., (1983), Kazensko procesno pravo (izbrane teme), Ljubljana, Pravna fakulteta.
- Kolar, I., Zdolšek, D., (2013), Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 64 (2), 182-194.
- Kovčo Vukadin, I., (2007), Gospodarski kriminalitet – kriminološka obilježja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 2, str. 435-493.
- Novoselec, P., (2007), Aktualni problemi hrvatskog gospodarskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 2, str. 371-434.
- Novoselec, P., Garačić, A., (2012), Primjena blažeg zakona nakon stupanja na snagu novog Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 2, str. 533-553.
- Orlović, A., Pajčić, M., (2007), Policijski izvodi kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 14, broj 2, str. 695-738.
- Pečar, J., (1992), Gospodarski kriminal – večna dilema, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 43 (4), 328-341.

- Pečar, J., (1993), Podjetniška poslovna deviantnost, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 44 (3), 252-265.
- Podrška pravosuđu u Bosni i Hercegovini – jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa (2011), Komponenta „A“ (Komponenta „A2“ projekta), Izveštaj, Sarajevo, Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine.
- Secretary-General’s Report to Ministers (2013). OECD. <http://www.oecd.org/about/secretary-general/secretary-general-report-to-ministers-2013.pdf>
- Sijerčić-Čolić, H., Findrik, N., Gurda, V., Lepir, M., Mahmutović, Dž., Pajić, D., Pivić, N., Stipanović, I., Vranj, V., (2013), Stanje i kretanje kriminaliteta u Bosni i Hercegovini za punoljetne osobe u periodu od 2003. do 2012. godine, Visoko sudsko i tužilačko vijeće, Sarajevo.
- Stojanović, Z., Kolarić, D., (2010), Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta, Edicija crimen, Beograd.
- Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala (period 2009-2012. godine) (2009), Sarajevo, Vijeće ministara Bosna i Hercegovina.
- Šelih, A., (2013), Poskus razlage kriminalitete v tranzicijskih državah srednje in vzhodne Evrope, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 64 (4), 313-317.
- Tomić, Z., (2007), Krivično pravo II, posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, Pravni fakultet.

Dr sc. Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ,
Professor at Faculty of Law, University of Sarajevo

**SUCCESS OF THE CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINAL
OFFENSES IN THE SPHERE OF ECONOMIC CRIME**

This paper shows some specificities of economic crime and tackles the problem of detecting and proving it. Introduction briefly explains the notion of economic crime and its features. Manifestations of economic crime can be very different which is shown in the explication on definition of economic crime in national legislation. Additionally, this paper questions the success of criminal proceedings and deals with strategic aspects of investigating economic crimes which are the consequence of specificities and heterogeneity of these crimes. Finally, scientific papers on economic crime often conclude with statements about the lack of research on this topic, its negative consequences and non-consensual opinions on the definition of the notion of economic crime and its manifestations, which is why this paper will deal with these issues as well.

Key words: *economic crime, investigating economic crimes, statistic data on economic crimes, Bosnia and Herzegovina*